

Kırsal Turizmin Sosyo-Ekonomik Yapıya Etkisi ve Fethiye Örneği *

Metin UÇAR¹

Hatice UÇAR²

Alper KURNAZ³

Hande AKYURT KURNAZ⁴

¹ Bilim Uzmanı

² Bilim Uzmanı

³ Muğla Üniversitesi, MUĞLA

⁴ Muğla Üniversitesi, MUĞLA

Özet

Son yıllarda insanların seyahat nedenlerinde çeşitlilikler yaşanmaktadır. Bu bağlamda alternatif turizm kavramı ile birlikte kırsal turizm kavramı ön plana çıkmıştır. Kırsal turizmin temeli kırsal yerleşimler ve doğal kaynaklardır. Kırsal turizmin doğal ve kültürel mirasın korunmasında önemli bir işlevi vardır. Türkiye kırsal turizmin gerçekleştirilebileceği birçok destinasyona sahiptir. Bu çalışmada kırsal turizm ve Fethiye'nin kırsal turizm olanaklarının sosyo-ekonomik yapıya etkisi araştırılmıştır. Çalışma içerisinde kırsal turizm kavramı, kırsal turizmin ekonomik etkileri ve kırsal kalkınma açıklanmıştır. Aynı zamanda kırsal turizmin sosyo-kültürel etkisi, sosyal etkisi ve çevreye olan etkisi belirtilmiştir. Fethiye yöresinde kırsal turizm potansiyeli belirlenmeye çalışılmıştır. Fethiye'nin sosyo-ekonomik yapısı, kırsal turizm potansiyeli ve kırsal turizm potansiyelinin Fethiye açısından konumunu belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Alternatif Turizm, Kırsal Kalkınma, Kırsal Turizm

Socio-Economic the Impact of Rural Tourism Structure and the Case of Fethiye

Abstract

In recent years, the causes of people's travels has changed. In this context, alternative tourism came to the fore with the concept of rural tourism. The base of rural tourism are rural settlements and natural resources. Rural tourism has an important function in protecting the natural and cultural heritage. Turkey has many destinations about rural tourism. The main theme of the study is rural tourism and the effect of rural tourism opportunities' on the basis of socio-economic structure in Fethiye. In this study, rural tourism, the economic impacts of rural tourism and rural development are researched. At the same time the economic impact of rural tourism, socio-cultural impact, social impact and environmental impact of the effects are explained. It's determined that the potential of rural tourism in Fethiye. It's stated that, the socio-economic structure, the potential for rural tourism and rural tourism of Fethiye

Key Words: Tourism, Alternative Tourism, Rural Development, Rural Tourism

* Bu çalışma "Kırsal Turizmin Sosyo-Ekonomik Yapıya Etkisi ve Fethiye Örneği" adlı tez çalışmasından yararlanılarak yapılmıştır.

GİRİŞ

21. yüzyılda turizm sektörü dünyanın en büyük sektörlerinden biri haline gelmiştir. Küreselleşmenin hız kazanması sonucunda, ülkeler arasındaki coğrafi sınırların kalkması, yatırımların uluslararasılaşması farklı kültürlerle sahip milletlerin birbirlerini tanınması, dünyanın herhangi bir yerinde geçerli olan ortak dilleri kullanmaları ve kültür alışverişinde bulunmaları uluslararası turizmin gelişmesini sağlamaktadır (Çeken 2003). Ülkeler kendilerine has cazibeleriyle, turistleri etkileme yarışında olmalarından dolayı, ülkelerarası önemli destinasyon olma konusunda birçok turizm çeşidinin aynı anda sunulması büyük rol oynamaktadır. Bu bağlamda tek bir turizm türüne (deniz-kum-güneş vb.) bağlı kalmadan farklı türlerin harmanlanıp bir arada yapıldığı veya bilinenin-alışılmışın dışında olan bir turizm türünün öne çıkarılması ülkelere bu yarışta önemli avantajlar sağlamaktadır. Bu durum hem ülkelerin hem de işletmelerin farklı alanlara yönelmelerine

sebeptir. Farklı turizm arayışlarından yola çıkarak gelişen kırsal turizm; hem kalabalık turizm merkezlerinden kaçmak ve kırsal alanlardaki doğal güzellikleri görerek dinlenmek isteyen turistler için yeni bir fırsat, hem de kırsal alanlardaki ekonomik yapıyı güçlendirmek için yeni bir strateji olarak görülmektedir (akt. Kiper 2006). Tarımsal faaliyetlerin yoğun olduğu yerlerde tarım faaliyetlerinin yanı sıra turizm sektörüne bağlı olarak gelişen (Soykan 2000) kırsal turizmin ekonomik ve kültürel etkilerinin olduğunu söylemek mümkündür. Kırsal kesimde yaşayan bireylere iş imkânı sağlayarak ekonomik olarak en basit oranla katkı sağlamanın yanında, çeşitli el sanatlarının gelişmesine de katkıda bulunmaktadır. Kırsal turizm sayesinde, kırsal yörelerden kentsel bölgelere olan göçler de önlenmektedir. Kırsal turizm potansiyeli yöredeki ürün çeşitliliğine katkı sağlayıp kaynaklarının daha etkin kullanılıp korunmasıyla turizm gelirlerinin artmasına yol açmaktadır. Bu çalışma Fethiye bölgesinde

yaşayan halkın ve yerel işletmelerin kırsal turizmle ilgili farkındalığını tespit etmek ve Fethiye’de planlı bir kırsal turizm yapılanma sürecinin gerekliliğinin belirtilmesi amacıyla yapılmıştır (Uçar 2010).

Kırsal Turizm Kavramı ve Kapsamı

19. yüzyılda İngiltere’de doğaya dönüşün yaşanması ile başlayan, şehirlerde yaşayanların sosyo-ekonomik durumunun yükselmesi, büyük şehirlerde yaşanan sıkıntılar, hava kirliliği, gürültü ve stresten kaçmak gibi etkenlerle Avrupa’nın sanayileşmiş ülkelerinde yayılmaya başlayan (Halbway ve Taylor 2006) kırsal turizm, genel olarak tarımsal ve hayvansal faaliyetlerin yoğun olduğu, kültürel ve yerel değerlere kolaylıkla ulaşılabilen kırsal yörelerde gerçekleştirilen etkinlikler bütünü olarak tanımlanmaktadır (Akça 2004). Yarcan’a göre kırsal turizm; “*çiftliklere ve doğaya yönelik olarak yapılan turistlerin çeşitli etkinliklere katıldıkları turizm çeşidi*”, Küçükaltan’a göre, “*insanların devamlı olarak kaldıkları yerlerin dışındaki kırsal yörelere ziyaretleri, buralarda üretilen mal ve hizmetleri, doğal mekânlarda talep ederek olaylar ve ilişkiler bütünü*”dür (akt. Akça vd. 2001: 31). Bu tanımlara benzer bir tanım ise Soykan (2006)’a aittir: “*Kişilerin doğal ortamlarda dinlenmek ve değişik kültürlerle bir arada olmak amacıyla bir kırsal yerleşmeye gidip, orada konaklamaları ve o yöreye özgü etkinlikleri izlemeleri ya da katılmalarıyla gerçekleşen bir turizm türüdür*”. Tanımlara bakıldığında bazı tanımların kırsal turizm faaliyetlerinin gerçekleştiği yerlerin özellikleri üzerine odaklandığı, bazılarının ise turistlerin farklı bir turizm faaliyeti beklentilerini vurguladığı görülmektedir. Bu açıdan kırsal alanlarda ortaya çıkan bir turizm çeşidi olarak kırsal turizm çok yönlü ve kompleks bir aktivite olduğunu söylemek mümkündür. Kırsal turizm, çiftlik turizmi, yeşil turizm, tarım turizmi veya yayla turizmi gibi farklı isimlerle de anılmaktadır. Doğa tatilleri ve özellikle de eko turizm, alışveriş, kayak, bisikletli ve atlı doğa gezileri, macera, rafting, spor, termal turizm, avcılık ve balıkçılık, sanat, tarih ve etnik yapıyla ilgili faaliyetler kırsal turizmin kapsamına dahil edilebilecek aktivitelerdir (Soykan 2006). Bu aktivitelerin yanında kırsal turizm; aile otelleri, şatolar ve kırsal mülkler gibi küçük ölçekli yerleşim yerlerinde ve çiftliklerde yapılan kamplar (Şerefoğlu 2009), doğaya dayanan aktiviteler, festivaller, tarihi geleneksel olaylar, sanat gösterileri, tarımsal turizm, halk tiyatrosu vb. gibi çok yönlü uygulamalardan ve çiftlik temelli turizmden eğitimsel seyahate kadar bir dizi etkinliği de içermektedir (Kiper 2006). Tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin yoğun olduğu yerler kırsal turizm açısından büyük önem taşımaktadır. Kırsal turizm bu potansiyele sahip olan yöreleri turizme açmak ve tarım dışı istihdam alanları sağlamak bakımından önem kazanan alternatif bir ekonomik faaliyettir (Yosmaoğlu ve Engin 2003).

Turizm türleri içerisinde, doğal çevre ve tarımla bütünleşen, diğer turizm türleriyle de son derece kolay

entegre olabilen kırsal turizm; var olan turizm türlerinin alternatifi ya da tamamlayıcısı olarak önemini her geçen gün daha da arttırmaktadır. Özellikle kentleşmiş bölgelerde artan stres ve iş hayatının zorlukları kırsal alanlara olan ilgiyi körükleyerek kırsal turizmin, alternatif turizm türü olarak gelişmesine talep yönlü önemli katkılar sağlamaktadır (Uçar 2010).

Kırsal Turizmin Sosyo-Ekonomik Etkileri

Kentlerde yaşayan insanların doğaya olan ilgilerinin artması kırsal turizmin şekillendirilmesinde rol oynayarak kırsal yörelerde yaşayan insanlara yeni çalışma olanakları sağlamıştır (Esengün vd. 1999). Fakat turizm sadece ekonomik etkileri olan bir hareket değildir. Ekonomik boyutunun yanında sosyal, kültürel ve çevresel yönleri olan, sosyal yapıyı etkileyen bir olaydır. Bu sebeple etkiler değerlendirilirken sosyal, çevresel ve kültürel gibi ekonomik olmayan etkilerinin de dikkate alınması gerekmektedir.

Kırsal Turizmin İstihdama Etkisi

Kırsal alanlarda turizmin gelişmesiyle birlikte yürütülecek faaliyetler için gerekli olan mal ve hizmetlerin üretimleri de artmakta ve daha fazla iş görene ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca bu bölgelerde tarım yatırımlarının artması da ek bir istihdam alanı oluşturmaktadır (<http://www.isgucdergi.org>). Turizmde istihdam edilen kişilerin, mesleki bilgi ve becerilerinin gelişmesine yönelik mesleki eğitimler de gelişmektedir. Bu da kırsal işgücünün eğitim düzeyini olumlu yönde etkilediği gibi istihdam oranlarını da doğrudan etkilemektedir (Uçar 2010).

Kırsal Turizmin Kırsal Kalkınmaya Etkisi

Kırsal kalkınma ile kırsal turizm arasında doğru yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Coğrafi bakımdan kırsal alanların yoğunlukta olduğu yerlerde tarım kuruluşlarının kırsal turizm konusunda teşvik edilmesi suretiyle, kırsal alanların hem tarım, hem turizm kaynağı olarak kullanılarak, kırsal bölgelerin ekonomik büyüme ve gelişmesine önemli katkılar sağlanabilmekte, bölgeler arası gelişmişlik farklarının giderilmesinde önemli adımlar atılmaktadır (Çeken vd. 2007). Kırsal turizmin, kırsal kalkınmaya yaptığı bir başka etki ise yöredeki tarihi-doğal- kültürel yapı, deniz etkisi, kıyı yapısı ve tarımsal kaynakların etkin bir şekilde kullanılmasıyla orantılıdır. Günümüzde kırsal turizme dayalı kalkınma, kırsal girişimcilerin varlığıyla birlikte daha iyi çalışmakta ve kırsal alanlarda tarımla geçinen insanlara ikincil bir gelir kaynağı sağlamaktadır (Soykan 2000).

Kırsal Turizmin Altyapıya Etkisi

Potansiyel turizm arzına sahip kırsal yörenin turizme açılabilmesi, öncelikle altyapı ulaştırma ve yerel hizmetlerin tamamlanmış olması ile gerçekleştirilebilir. Kırsal alanlarda devamlı ikamet edenlerin yararlandıkları su, enerji, ulaşım olanakları, kanalizasyon sistemi,

otoparklar ve haberleşme sistemleri ilk başta yeterli gelebilir. Ancak turizmin gelişmesine bağlı olarak yörede oluşan talebi zamanla karşılayamayabilir. Çünkü belli süre sonra talep arzı aştığı için alt yapı sorunları da ortaya çıkmaktadır. Kırsal turizmin yaygınlaşması ile kırsal alanlara götürülecek altyapı, sağlık ve eğitim gibi hizmetlerin kalite ve sayısında önemli miktarlarda artışlar görülebilmektedir (Akça vd. 2001).

Kırsal Turizmin Sosyal Yapıya Etkisi

Kırsal alanlardaki ekonomik koşulların güçlüğü, dışarı açılma eğilimini arttırmakta bu eğilim ise beraberinde birçok sorunu da getirmekte ve topluluklar kültürel ve ekonomik açıdan yeni arayışlara girmektedirler (Gülçubuk 2005). Bu arayışlar değer sistemlerinde, kişisel davranışlarda, aile ilişkilerinde, ortak hayat tarzlarında, güvenlik düzeyinde, ahlak kurallarında, geleneksel törenlerde ve toplum örgütlenmesindeki değişimler açısından hem turizmin şekillenmesinde hem de kırsal turizmin sosyo-kültürel bir değer olarak bütünleşmesinde önem taşımaktadır (Ahipaşaoğlu ve Çeltek 2006).

Kırsal Turizmin Kültürel Etkisi

Kırsal turizm faaliyetlerinden elde edilen ekonomik kazanç sayesinde kültürel varlıklar koruma altına alınmakta, yerel halk ve turistler bölgenin tarihi ve kültürü hakkında bilgi sahibi olmaktadır. Turistlerin ziyaretleri ekonomik yararının yanı sıra kültürel etkileşim yaratacağından kültürler arası bilgi alışverişlerine ve geleneksel kültürün yeniden canlanmasına olanak sağlamaktadır (Uygur ve Baykan 2007). Kırsal turizm aynı zamanda yurtiçi (yerel) kültürel değerlerinin ve sanat yapılarının kazanç amacıyla suni bir şekilde yeniden oluşturulmasını teşvik etmektedir (Middleton ve Rebecca 1988). Kırsal turizmin kültürel yönden yöreye sağlayacağı pek çok yararının yanında iyi organize edilmemesi ve iyi kontrol edilmemesi halinde aşırı doğal kaynak kullanımı, doğal alanların, tarihsel değerlerin, yöresel özelliklerin tahrip edilmesi gibi olumsuz çevresel etkileri olabilmektedir (Soykan 2003).

Kırsal Turizmin Doğal Çevre Üzerindeki Etkileri

Turizm, çevrenin sunduğu değerler üzerinde şekillenen ekonomik bir sektördür. Bu yüzden çevre ve turizm birbiriyle yaşamsal bir ilişki içindedir. Günümüzde çevresel sorunlar bir yandan tehlikeli boyutlara ulaşırken, öte yandan çevreyi korumaya yönelik duyarlılığın da geliştiğini görmekteyiz. Yerel bir zenginliğin evrensel bir değer olduğu bilincinin gelişmesine turizmin katkısının büyük olduğu artık kabul edilmiştir (Soykan 2003). Çiftlikleri veya köyleri tatil amacıyla seçen turistlerin doğal tatmak için burada oldukları düşünülürse, suların, ormanların, dağların kirlenmemesi, tarım ve hayvancılığa bağlı geleneksel üretim biçimlerinin canlı kalması büyük önem taşımaktadır. Kısacası kırsal turizmin bir yerde

sürekliliği için doğanın ve kültürün korunması önemlidir (Soykan 2000).

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Türkiye'nin sahip olduğu doğal ve kültürel değerler, kitle turizminin temel temsilcisi durumundaki kıyı turizmi için büyük bir çekicilik oluştururken, aynı zamanda kitle turizminin alternatiflerinden biri kabul edilen kırsal turizmin de gerçekleştirilmesi için büyük bir potansiyel arz etmektedir. Fethiye, çevresindeki diğer turistik destinasyonlara oranla kırsal değerlerini daha iyi korumuş bir bölgedir. Bu kapsamda çalışmanın amacı, Fethiye bölgesinde yaşayan halkın ve yerel işletmelerin kırsal turizmle ilgili farkındalığını tespit etmek ve Fethiye'de planlı bir kırsal turizm yapılanma sürecinin gerekliliğini vurgulamaktır. Bu çalışmada sosyal bilimlerin nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi, katılımcı gözlem kullanılmıştır. Araştırmada veri toplama yöntemi olarak yarı yapılandırılmış mülakat yönteminin kullanılmasının sebebi elde edilmek istenen verilerin ölçekli sorularla elde edilmesinin mümkün olmaması ve araştırmaya konu olan işletme sayısının düşük olmasıdır. Fethiye ilçesi kırsal halkı ve burada kırsal turizm faaliyetleri gerçekleştiren işletmeler araştırma verilerinin elde edildiği örneklem grubudur.

Fethiye'de kırsal turizmle uğraşan işletmelerin olup olmadığı bir ön araştırma ile belirlenmiş, üç işletmenin kırsal turizmle ilgili hizmet verdiği tespit edilmiştir. Ancak bu işletmelerden *Yakabağ* köyünde bulunan işletmenin kırsal turizm faaliyetlerine son verdiğinin öğrenilmiştir. Bu işletme dışında *Yanıklar* köyündeki *Pastoral Vadi*'ye ve *Yonca Lodge Otel*'e gidilerek, işletme sahiplerine konu ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Görüşmeler sırasında konuşmalar kaydedilmiştir. Yerel halkla mülakat aşamasında Fethiye'nin kırsalında yaşayan kişiler raslantısal örnekleme yoluyla seçilmiştir. Araştırma süresince, toplam on üç kişiyle görüşme yapılmıştır. Ancak, görüşülen kişilerden beş kişinin verdiği cevaplar, veri niteliği taşıması sebebiyle değerlendirilmeye alınmamıştır.

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Fethiye bölgesi diğer popüler destinasyonlarla kıyaslandığında, doğal ve kültürel değerleri henüz yok olmamış destinasyonlar arasında sayılabilir. Bu nedenle, bölgede kitle turizmine yönelik yapılanmanın yerine, planlı kırsal turizm faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi daha uygun düşmektedir. Yerel halkın ve kırsal turizmle uğraşan işletmelerin, kırsal turizmle ilgili çeşitli beklentilerinin olduğu, fakat konuyla ilgili makro bir bakış açısına sahip olmadığı gözlenmektedir. Bu noktada çeşitli kapasite sınırlamaları ile bölgede çeşitli kırsal turizm işletmelerinin kurulmasına teşviklerin verilmesi, halkın kırsal turizm konusunda bilinçlendirilmesi için çeşitli eğitimlerin düzenlenmesi uygun olacaktır. Kırsal

turizmle ilgili planlama faaliyetlerinin odağında ise yerel halkın kalkınmasına maksimum faydayı sağlamak, kırsal ve çevresel değerlerin korunması yer almalıdır. Kırsal turizm arz kaynakları arasında tartışmasız önemi en büyük olan kırsal (yerel) halktır. Yerel halkın diğer kültürlerin bireyleriyle bütünleşebilme derecesi, o bölgede kırsal turizm faaliyetlerinin gelişmesinde anahtar rolü oynamaktadır.

Demografik bulgular; Mülakatın ilk bölümünde katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorular yöneltilmiştir. Bu kapsamda elde edilen bilgiler aşağıdaki Tablo 1’de verilmiştir. Katılımcıların cinsiyet ve yaş olarak dengeli bir dağılım oluşturduğu görülmektedir.

Tablo1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Meslek
X	39	BAY	8 Yıllık Bakkal İşletmecisi ve Çiftçi
Y	30	BAYAN	3 yıldır Pastoral Vadi’de çalışmakta
Z	53	BAY	Oto elektrikcisi ve çiftçi
L	55	BAYAN	Ev Hanımı ve besici
M	30	BAY	Aşçı ve çiftçi
N	55	BAY	Köy Muhtarı
F	73	BAY	Çiftçi
B	40	BAYAN	Ev Hanımı
Q	27	BAY	Yonca Lodge Otel işletmecisi
W	61	BAY	Pastoral Vadi işletmecisi

Yerel Halka ait Bulgular

Yerel halka mülakat başlanmadan önce kişilerin özellikle turizmle ilgili olup olmadıklarını anlamak amacıyla yaptıkları iş hakkında bilgi istenmiştir. Bu sorunun sorulmasındaki amaç kırsal alandaki geleneksel işlerde çalışan kişi sayısı ile turizm sektöründe çalışan kişi sayısı arasında bir denge kurmaktır. Katılımcılardan X Bey otelde ve restoranlarda garson olarak çalışmıştır. Y Hanım da otelde kat görevlisi olarak çalışmıştır. M Bey otelde personel açılışı yapmıştır. B hanım ev hanımı olup, Faralya Köyü’nde aynı zamanda küçük bir bakkal işletmektedir. N Bey hem muhtar hem de restoran işletmecisidir. F Bey, Z Bey ve L Hanım ise turizmle ilgili bir işle çalışmamaktadırlar. Sadece yörede yaşamarları sonucu turizm hakkında bilgileri mevcuttur.

Katılımcılara turistlerin Fethiye’ye neden geldiklerini düşünüyorsunuz? sorusu sorulduğunda genel olarak cevapları; “Fethiye ikliminin güzel olması” noktasında yoğunlaşmaktadır. X Bey buna ek olarak yabancıların kendi ülkelerine göre “Fethiye’yi daha ucuz buldukları” ve “Fethiye’de taze sebze meyve tüketme imkanına sahip oldukları” şeklinde bir ekleme yapmıştır.

Fethiye’de konaklama tesislerinin yeterince olup olmadığı ve yerli turistlerin mi yoksa yabancı turistlerin mi yöreye daha çok geldiklerine ilişkin

sorulara verilen cevaplar şöyle özetlenebilir: Katılımcılar konaklama tesislerinin yeterli olduğunu, giderek de arttığını belirtmişlerdir. Ters bir görüş olarak Y Hanım; **Yanıklar** köyündeki konaklama olanaklarının yeterli olmadığını ifade etmiştir. Katılımcılara göre, hem yerli hem de yabancı turistlerin yöreye gelmektedirler.

Yöreye gelen turistlerle birlikte yaşayıp, onları kendi hayatınıza dahil eder misiniz?, Evlerinizin bir odasını konaklamaya açar mısınız? sorusuna katılımcılar, ikinci bir evleri olduğu takdirde buna izin verebileceklerini belirtmişlerdir. M Bey ve X Bey, köyde ikinci bir evlerinin olduğunu ve burasını turistlere verebileceklerini ifade etmiştir. L Hanım, kendi evini pansiyon olarak kiralama veya işletme fikrine yalnızca kısa süreli (3-4 gün) olursa sıcak bakacağını, sürekli olursa ilgilenemeyeceğini belirtmiştir.

Yörede yaşayanların gözüyle nüfus hakkındaki değerlendirmelerini öğrenmek amacıyla, **Fethiye’de turizmin gelişmesi sonucu bir nüfus artışı söz konusu olabilir mi?** sorusuna katılımcılar, nüfusun turizmle birlikte hızlı arttığı yönünde görüş bildirmişlerdir.

Kırsal alanda kırsal turizmin gelişmesi sonucunda kırsaldan kente veya kentten kırsala göçün gözlemlendiğini ölçebilmek üzere, **kırsal turizmin gelişmesi göçlere neden olmakta mıdır?** sorusuna katılımcıların verdikleri cevap; insanların kırsal alanda geçimlerini sağlayamaması sonucunda kente göç ettikleri ve kentlilerinde kırsal bölgelere mevsimlik ya da gelecek yıllarda yaşamak amaçlı arsa satın aldıkları yönünde olmuştur.

Bu çevrede kırsal turizmin devamlı kılmak için neler yapılmalıdır? şeklindeki soruya katılımcılar, doğal yapının tahrip edilmemesini, doğanın koruma altına alınması gerektiğini ifade etmişlerdir. Y Hanım, kültürel mimarinin ancak korunarak sürdürülebileceğini belirtmiştir.

Kırsal turizmin yöreye sağladığı faydalar ve zararlar nelerdir? şeklindeki soruya katılımcılardan Y Hanım, M Bey, Z Bey, N Bey, F Bey, B Hanım ve L Hanım herhangi bir zararın olmadığını düşünürken, X Bey genç neslin yabancılara özendiğini ve geleneklerin terk edildiğini ileri sürmektedir. Diğer taraftan katılımcılar, kırsal turizmin yöreye fayda sağladığı konusunda hemfikirdirler. Bunun yanında yöre insanına iş olanakları sağladığı ve ticari amaç güdülmeyen üretilen ürünlerin (tarhana, pekmez, köy ekmeği, salça, erişte vb.) nakit paraya çevrildiği düşünülmektedir.

Yerel halkın tarımsal ürünlerinin gerçek değerinde satılıp satılmadığını öğrenmek için yöneltilen soruya, katılımcıların tamamı elde ettikleri mahsulün gerçek değerinin altında satıldığı cevabını vermişlerdir.

Yörede gerekli şartlar oluşturulduğu takdirde katılımcıların bir kırsal turizm işletmesi açma isteklerini tanımak üzere bir soru yöneltilmiş ve katılımcılar kırsal turizm işletmesi açmak istediklerini dile getirmişlerdir. X Bey aynı zamanda kendilerinin

buyle bir girişimde bulduklarında köy halkı için örnek teşkil edebileceğini de düşünmektedir.

Yöreye yerli turistlerin mi yoksa yabancı turistlerin mi daha çok ilgi gösterdiklerini öğrenmek ve gelenler hakkında halkın her hangi bir şikâyeti olup olmadığı bilgisine ulaşmak için katılımcılara yöneltilen sorulara, hem yabancı hem de yerli turistin ilgi gösterdiği şeklinde bir cevap alınmıştır. X Bey hariç diğer katılımcılar gelenlerden memnundur, fakat X Bey gelenlerin daha fazla harcama yapması gerektiğini ve gelen yabancıların ekonomik açıdan dar gelirli kişiler olduğunu düşünmektedir.

Yöreye özgü el sanatlarının neler olduğuna ilişkin soruya katılımcılar, el sanatlarının (dastar dokuma, kalaycılık, keçecilik, çömlekçilik, ip eğirmek, el işi çorap-patik örmek) gün geçtikçe unutulduğunu, yapılan yerlerde de sadece ihtiyaç doğrultusunda gerçekleştirildiğini belirtmişlerdir. X Bey, yerel halkın el sanatlarından tatmin edecek kadar gelir elde ederse bu işleri devam ettirileceğini düşünmektedir.

Yerel halkın yöreye özgü ürünleri yerel pazarda satıp satmadıklarına ilişkin cevapları, Cuma günleri köy pazarının kurulduğu ve eskisi kadar satış amaçlı ürünlerin pazara götürülmediği şeklinde olmuştur.

İşletmelere ait Bulgular

İki işletmeye kırsal turizm ile ilgili kaç yıllık deneyim sahibi oldukları ve bilgi düzeylerinin tespiti amacıyla yöneltilen soruya, verilen cevaplardan *Pastoral Vadi*'nin 18 yıllık, *Yonca Longe Otel*'in 11 yıllık bir geçmişe sahip olduğu, her iki işletmenin de turizm sektöründe ilk olarak deniz-kum-güneş anlayışıyla iş hayatına başladığı tespit edilmiştir. Katılımcılar zamanla kırsal dokunun kaybolduğu düşüncesi ile kırsal turizm ile ilgili çalışmalara yönelmişlerdir.

İşletmeciler, kırsal turizm deneyimlerinin kendi kırsal yaşamlarının (gelenekler, kültürel yapı, coğrafi özellikler) bir parçası olduğunu belirtmişlerdir. Bunun sonucu olarak da turistik arzın kendiliğinden ortaya çıkan doğal bir arz olduğunun altını çizmektedirler.

Katılımcılara, kırsal turizm kapsamında ne tür hizmetler vererek, neyi amaçladıkları sorulmuş, bu soruya daha çok "ekoturizm" cevabı verilmiştir. Diğer bir husus ise, ekoturizm ve sürdürülebilir turizm kavramlarının karışmasıdır. Katılımcılar, bu iki kavramın birbirine karıştığını, kırsal turizmin kitle turizminin alternatifi olduğunu savunanlar da olduğunu ifade etmektedirler.

Katılımcılar, kırsal kesimlerde yaşayan insanların teknoloji ile birlikte yöresel özelliklerini kaybettiklerini, zamanla tüketici toplumun bir parçası haline geldiklerine vurgu yapmışlardır. Buna örnek olarak da yörede yapılan el sanatlarının zamanla unutulmasını örnek göstermektedirler.

Katılımcılar, teknoloji ile birlikte her türlü coğrafyaya hizmetlerin götürülmesi sonucu insanların dönüşüme uğradığını ileri sürmüşlerdir.

Onlara göre, kırsal alanda yaşayan insanlar ellerindeki sahip olduklarını satarak göç etmekte ve sonuç olarak da ekonomik anlamda uzun vadeli olarak zarar görmektedirler.

İşletmecileri kırsal turizme yönelten sebepler nelerdir? sorusuna katılımcılar, çevreden aldıkları tepkilerden ve çevreciliğin ağır basmasından etkilendiklerini söylemektedirler. Ayrıca kentlerde stresli yaşantıların ağır basması, insanların dinlenme ihtiyaçlarının doğması, kentleşmenin çok yoğun olarak yaşanması gibi etkenlerde kırsal turizme olan ilgiyi arttırmıştır. Bunun bir sonucu olarak da katılımcılar işletmelerini bu yönde çeşitlendirmişlerdir.

Hangi dönemlerde faaliyet gösteriyorsunuz? sorusuna katılımcılardan biri tüm yıl, diğeri de sezonluk hizmet verdiğini söylemişlerdir. Gerçekte katılımcılar, kırsal turizm faaliyetlerinin bütün bir yıla yayılmasının bir gereklilik olduğunu belirtmiş olsalar da henüz bu durumun gerçek hayata tam olarak yansıtılmadığından rahatsızlık duyduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca katılımcılar, kırsal turizm amaçlı işletmelerin diğer turizm işletmelerine nazaran mevsimsellik avantajlarının bulunduğunu ifade etmektedirler. Gelenlerin, yazları, kışları, sonbaharları çiftliklerde rahatlıkla geçirebildikleri ifade edilmiştir. Kırsal turizme katılan misafirlerin kendi istekleri doğrultusunda her türlü faaliyete gönüllü olarak katıldıkları belirlenmiştir.

Yöresel ve taze ürünün kullanılıp kullanılmadığı, dışarıdan ürün satın alınıp alınmadığı sorusuna katılımcılardan biri, ekolojik tarım yapılan çiftliklerden ürün almaya çalıştıklarını belirtmiş, diğeri kendi bahçelerinde yetiştirdiklerini söylemiş, ayrıca, çevre semt pazarlarından, seralardan ve marketlerden de malzeme temin ettiklerini belirtmişlerdir.

Kırsal turizmle ilgili ne tür aktiviteler yapıldığı sorulduğunda, katılımcılar, çiftlik, tarım ve el sanatlarına odaklanan faaliyetler içinde olduklarını belirtmişlerdir. Misafirlerin en çok ekim, çapa, sulama, zararlı otları yolma, meyve-sebze toplama, yöresel yemekler yapma, çömlek seramik yapma gibi aktivitelere katıldıkları gözlenmiştir. Ayrıca katılımcılardan biri, unutulmaya yüz tutmuş el sanatlarını canlandırmak için değişik faaliyetler içinde olduklarını dile getirmiştir.

Kırsal turizme katılan misafirlerin faaliyetler hakkında ne kadar bilgi sahibi olduklarının ölçülmesi amacıyla sorulan soruya, katılımcılardan biri faaliyetlere olan ilginin yüksekliğinden, diğeri ise azlığından söz etmiştir. Bu durumun temel sebebi; kırsal turizme katılanların amaçlarının farklı olmasıdır. Bazıları çok istekli ve bilinçli şekilde aktivitelere katılırken, bir kısmı ise, daha çok dinlenmeyi ve psikolojik olarak rahatlamayı tercih etmektedirler. Bir diğer sorun ise, misafirlerin faaliyetlerden sonra şikayetçi olmasıdır. Özellikle, fiziksel olarak yorulduklarını, sıkıldıklarını belirtmişlerdir. Bunun sebebi olarak da kırsal hayatta konfor arasındaki ters orantının varlığı gösterilebilir.

Kırsal turizmin yöreye ne gibi katkılar sağladığı ya da zararlarının ne olduğu sorulduğunda; katılımcılardan biri, kırsal dokunun tahrip edilmesi üzerinde durmuştur. Ayrıca yöre dışından gelen yatırımcıların yöre halkını kullanarak, onların maddi ve manevi imkanlarını elinden alıp, zamanla fakirleşmelerine yol açtığını öne sürmüştür.

Kırsal turizm ile ilgili olarak denetim hususunda yasal bir çalışma olup olmadığı sorulduğunda; katılımcılardan biri, özellikle tarihi ve yöresel dokunun bozulmaması için önemli denetimlerin gerekliliğine vurgu yapmıştır. Bakanlığın belirli kalıplar dahilinde yerel mimariyi kalıplaştırarak uygulamasının yanlış bir uygulama olduğunu belirtmiştir. Ayrıca diğer katılımcılardan biri, yörenin kültürel alt yapısının zedelenmemesi konusundaki hassasiyetinden bahsetmiştir. Özellikle bilinçli olarak katılım sağlayan misafirlerin tutumlarının, kırsal yaşantıya olan saygının ön planda olduğu gözlenmiştir.

Kırsal yörelerde kırsal turizmin geliştirilmesi için hangi koşulların iyileştirilmesi gerektiği sorusuna; katılımcılardan biri, Fethiye yöresinin doğal zenginliklerinin, biyolojik çeşitliliğinin kırsal turizm için uygun alt yapı sunduğunu belirtmiş, özellikle iyi bir planlama ile çok büyük girdilerin sağlanabileceği açıklanmıştır. Ayrıca, eski mimari dokunun yenilenip kırsal turizme kazandırılması gerektiğine değinilmiştir. Bu konuda bazı teşviklerin yapılması, eğitimin bunun bir parçası olduğu, bu sayede hem yerel mimarının canlı tutulacağı hem de kazanç artacağı dile getirilmiştir. Kırsal alanlarda zamanla büyük çiftliklerin, büyük tatil köylerinin açılmasının birçok açıdan sorunlar getireceği üzerinde durulmuştur. Sözelimi yerli halkın işçi durumuna gelip, kendi imkanlarını zamanla kaybedeceği ve üretkenliğinin azalacağına işaret edilmiştir.

Misafirlerin profillerini tespit etmek amacıyla sorulan soruda; tur operatörleriyle çalışan işletme yabancı misafir ağırlıklı hizmet verdiğini, diğeri ise kendi reklam çalışmalarını yaparak iç turizme yönelik hizmet verdiğini belirtmiştir.

Kırsal turizm hizmeti veren işletmeler arasındaki rekabeti ortaya çıkarmak amacıyla, aynı hizmeti veren işletmeler sizce ne kadar yeterlidir sorusu sorulmuştur. Katılımcılar bu soruya, daha çok küçük işletmelerin var olduğunu ve bu işletmelerin de aile işletmesi olup, az sayıda misafir ağırladıklarını söylemişlerdir.

Kırsal turizm işletmesinin yıllık kullanım kapasitesi sorulduğunda; biri sezonluk, diğeri bütün yıl hizmet verdiklerini belirtmiştir.

Katılımcılara; misafirlerin en çok hangi faaliyetleri tercih ettikleri ve hangi faaliyetlerden hoşnut oldukları sorulduğunda; bir katılımcı, yöreye kırsal turizm amaçlı gelen misafirlerin yanlılıkla geldiğini, diğeri katılımcı da misafirlerin faaliyetlere tamamen gönüllü olarak katıldıklarını açıklamışlardır. Ayrıca, misafirlerin bir kısmı, belli bir amaçla gelmişlerdir.

Kırsal turizmin yöredeki istihdamı ve gelir düzeyini etkileme oranı sorulduğunda katılımcılar daha çok, yöre halkının istihdam edildiğinden, işletmelerde çalışarak kendilerine gelir sağladıklarından bahsetmişlerdir. Ayrıca köylülerin kendi yetiştirdikleri ürünleri çalıştıkları kırsal turizm işletmelerine satarak ek gelir elde ettiklerini ifade etmişlerdir. Bir diğer konu ise kırsal kadınların yöre yemeklerini yapma, oda temizlikçisi olarak çalışma gibi istihdam edilmeleridir. Yine, çevrede bulunan ve o yöreye özgü ürünleri pazarlayan esnaf da gelir elde etmektedir. Bu tarz küçük kırsal turizm işletmeleri yörenin kültürel özelliklerinin reklamını yapmakta, yerel üretimi teşvik etmekte yerel ekonomiyi canlı tutmaktadırlar.

Kırsal turizm faaliyetlerinin yörenin altyapı ve üstyapısının iyileşmesi adına ne gibi katkıları vardır? sorusuna katılımcılar, sağlık hizmetlerindeki iyileşmelerin gerekliliğinden ve güvenlikle ilgili yanlış algılamalar hakkında cevaplar vermişlerdir.

Katılımcılara işletmelerin belediye ya da köy hizmetlerinden ne kadar yararlandığı sorulduğunda; katılımcılar, köy hizmetlerine bağlı olduklarını, ancak kanalizasyon, suyuolları ve yollar konusunda sorunlar olduğunu belirtmişlerdir.

Kırsal turizm faaliyetlerinin gerçekleştirilmesini engelleyen faktörleri belirlemek amacıyla sorulan soruya; katılımcılardan biri, özellikle doğal ortamda hayvanların avlanarak doğanın dengesinin bozulmasından üzüntü duyduğunu belirtmiştir. Diğeri ise, kadastro çalışmalarının çevreye verdiği zarardan bahsetmektedir. Bir başka husus, kırsal halkın toprak mülkiyetinin çok parçalı olmasının yasal zorluklar çıkardığı konusundadır.

Gelirlerin vergilendirilmesi ve desteklemelerin tespiti amacıyla, herhangi bir denetim mekanizması var mı? sorusu yöneltmiş, katılımcılardan biri kullanılan tohumların belirli kontrollerden geçtiğini söylemiştir. Diğeri katılımcı ise, desteklemelerin bakanlık bünyesinde kaldığını belirtmiştir. Ayrıca katılımcılar yöredeki halkın devlet yetkililerinden çekindiğini, iletişim kurmaktan kaçındığını dile getirmişlerdir.

ARAŞTIRMANIN SONUCU

Yerel halkla yapılan mülakatların sonuçları, aktif olarak turizmde çalışan ya da bölgedeki turizm faaliyetlerinin farkında olan yerel halkın, kırsal turizme sıcak baktığı, ancak kendine ait yaşam alanlarında gerçekleştirme konusunda çekimser kaldığı yolundadır. Nitekim yerel halk, kırsal turizm ile ilgili bir işletme açma imkanı sağlandığında böyle bir işe girişebileceğini ifade etmektedir. Mülakat yapılan yerel halk, kırsal alanlarda *Pastoral Vadi* gibi işletmelerin artmasını istemektedirler. Çünkü bu gibi işletmelerin artması kendi yaşadıkları yerde, alışmış oldukları yaşam kültürünü kaybetmelerine engel olmuştur. Fethiye'nin merkezine göç etmek, onlar için sosyolojik ve kültürel açıdan zorlu bir süreçtir. Göçün olumlu ve olumsuz etkilerini, kendi çevrelerindeki insanların bu deneyimi yaşamaları sonucu

görmüşlerdir. Yerel halk, buldukları kırsal alanda yaşamlarını sürdürmek istemekte, yaşam koşullarının daha iyi olabilmesi için de düzenli gelirlerinin olmasını veya yetiştirdikleri ürünlerinin gerçek değerinde satılmasını beklemektedirler. Mülakata katılanlar tarımla uğraştıkları için tarımsal ürünlerin yerel tohumları hakkında bilinçlendirilmeleri gerekmektedir. Bu konu hakkında yerel halkın yeteri kadar bilgi sahibi olmadığı görülmektedir.

Katılımcıların kırsal turizmin olumlu ve olumsuz yönleri ile ilgili görüşlerinde, ürettikleri ürünleri kırsal turizm yoluyla daha yüksek fiyata sattıkları ön plana çıkmaktadır. Kendi pazarlarında ürettikleri ürünlerin gerçek değerinden satılamadığından yakınan katılımcılar, yabancı turistlerin iyi para bırakmalarından memnun olup, kırsal turizmin kendilerine getireceği potansiyel gelirin farkına varmışlardır. Kırsal turizmle ilgili en önemli tedirginlik, gelen turistlerin bölgenin kültürel değerlerini yıpratacağı konusudur. Ayrıca Fethiye'ye gelen turist profiline yerel halkın pek memnun olmadığı anlaşılmakta, tam pansiyon sisteminden rahatsızlık duydukları görülmekte ve turistlerin çok fazla harcama yapmadıklarını iletmektedirler. Katılımcıların cevaplarından elde ettiğimiz önemli bir sonuç da kitle turizmine yönelik betonlaşmanın bölgelerine verdiği ve verebileceği potansiyel zararlarla ilgili endişeleridir. Bölge halkının kitle turizmine yönelik bir yapılaşmaya sıcak bakmadığı net şekilde görülmektedir. Bu noktada yoğun yapılaşma gerektirmeyen, turizm arz kaynaklarına minimum düzeyde olumsuz etkisi olacak kırsal turizm faaliyetlerinin bölgede yürütülmesinin doğruluğu bir kez daha karşımıza çıkmaktadır.

Mülakata katılan işletmelerle ilgili bulgulara bakıldığında; daha önce kitle turizmiyle uğraşan bu işletmelerin bölgenin ihtiyaçları doğrultusunda kırsal turizm faaliyetlerine yöneldiği gözlenmektedir. İşletme sahipleri, o yörede yaşayan ve kültürel değerlerini ve hayat tarzlarını işletmelerine taşıyan insanlar olduklarını ifade etmişlerdir. İşletme sahiplerinin temelde, kitlesel turistik talebe yönelik turistik arzın her bölgede benzer şekilde düzenlenmesine karşı çıktıkları görülmektedir. İşletme sahipleri, kırsal turizm açısından kırsal yaşam tarzının, kültürel dokunun ve el sanatlarının yaşatılması gerektiğine işaret etmektedirler.

Kırsal turizm faaliyetlerine yönelmiş bir işletme sahibi profilini şöyle çizmektedir: Kendi ihtiyaçlarından yola çıkarak Fethiye bölgesinin kırsal yapısını çok beğenmesi, kentsel hayat tarzından sıkılmış bir insan olması. Buradan hareketle, kırsal turizm türüne hem yatırımcı hem de müşteri olarak ilgi duyan kitlenin, çevresel değerlerin korunması konusunda hassas ve doğayla bütünleşmeye istekli bireyler olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, işletme sahipleri sıcak insan ilişkileriyle kırsal turizmin kitle turizmden ayrıldığını, kırsal turizm faaliyetlerine katılan insanların kentsel

hayatta eksikliğini çektiği insan ilişkilerinde samimiyet ve güveni bu ortamda bulduklarını ifade etmişlerdir. Bu noktada kırsal turizmin, insanların psikolojik doyum sağlamalarına olanak veren boyutu ön plana çıkmaktadır.

Fethiye'nin kırsal turizm açısından çok önemli değerlere sahip olduğunu ve bu yapıyla bölgenin gelecekte kırsal turizm merkezi olma potansiyeline taşıdığını düşünen işletme sahipleri, devlet tarafından bir kırsal turizm planlaması yapılmamasından ve kırsal turizm konusunda teşviklerin oluşturulmamasından şikâyetçidirler. Katılımcılar yöre halkının kırsal turizmde daha aktif katılımının sağlanması ve halkın kırsal turizm konusunda bilinçlendirilmesi için devletin çeşitli projeler gerçekleştirmesi gerektiğine inanmaktadırlar.

ARAŞTIRMANIN ÖNERİLERİ

Fethiye'de turizm ve tarımın bütünleşmesi sağlanmalı, üretim pazar koşullarına yönlendirilmelidir.

Kırsal turizmle uğraşan çiftçilerin zamanı esnek olmalı ve turistlerin ihtiyaçlarını karşılamak için çalışma programları yapmalıdırlar. Çiftçiler tarım yanında aynı zamanda turizmin de içinde yer almalıdırlar.

Çiftçiler, tarımsal çeşitliliğin ve doğal çevrenin, kırsal kültürel mirasın korunmaya değer olduğu konusunda bilinçlendirilmelidir.

Tarımsal turizm ürünleri ve hizmetlerin tanıtımı yapılmalıdır.

Kırsal turizm arz potansiyelinin yüksek olduğu yörelerde yerel halka eğitim verilmeli ve bu eğitim programlarında Türk kültürü ve tarihi, halkla ilişkiler, turizm, tanıtma ve yabancı dil vb dersler olmalıdır.

Kırsal turizm arzının olduğu yerlerde köy yolları, içme suyu, kanalizasyon ve arıtma tesisleri gibi altyapı hizmetleri iyileştirilmelidir.

Kırsal turizm faaliyetlerinin yoğun olduğu yörelerde (Yanıklar ve Faralya köyleri, Karaçulha ve Seki kasabaları) yeni kırsal turizm işletmeleri açılmalıdır. Bu tür yatırımların artması aynı zamanda tarımsal ürünlere olan talebin de artması anlamına geldiği için hem özel hem de kamu yatırımları özendirilmelidir.

Kırsal turizmin uygulandığı yörelerde aile pansiyonculuğu yapanlara, arazisini dinlenme (rekreasyon) veya kamping amaçlı kullananlara devlet tarafından kredi ve destek verilmelidir.

Kırsal turizm faaliyetleri içinde özellikle ev kadınlarının el becerilerinin geliştirilmesine katkı sağlanmalı ve bu kadınlara yöresel yiyecek-içecek üretimleri konusunda kurslar verilmelidir.

Kırsal turizmin uygulandığı yerlerdeki istihdamda öncelikle yöre halkına ağırlık verilmelidir.

Kırsal turizm hakkında tanıtım yapılmalı ve yerli ve yabancı tur operatörleri davet edilmelidir.

Kırsal yerleşimlerde yerel halk el sanatları ve diğer yöresel ürünleri pazarlama faaliyetlerine ağırlık verilmelidir.

KAYNAKÇA

Ahipaşaoğlu, S. ve Çeltek, E. (2006). *Sürdürülebilir Kırsal Turizm*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Akça, H., Esengün, K. ve Sayılı, M. (2001). Kırsal Alanların Kalkındırılmasında Kırsal Turizmin Rolü, *Standart Dergisi*, 40(470): 29-35, Ankara.

Akça, H. (2004). Dünyada ve Türkiye’de Kırsal Turizm, *Standart Dergisi*, Eylül, 61-70

Çeken, H. (2003). *Küreselleşme, Yabancı Sermaye Ve Türkiye Turizmi*, İstanbul: Değişim Yayınları.

Çeken, H., Karadağ, L. ve Dalgın, T., (2007). Kırsal Kalkınmada Yeni Bir Yaklaşım Kırsal Turizm ve Türkiye’ye Yönelik Teorik Bir Çalışma, *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 7(1): 1-14.

Esengün, K., Akça H. Ve Sayılı M. (1999). GAP Bölgesinde Kırsal Alanların Kalkındırılmasında Yeni Bir Yaklaşım: Kırsal Turizm, *GAP 1. Tarım Kongresi*, ss.389-396. Şanlıurfa 26-28 Mayıs

Gülçubuk, B. (2005). Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, Ders Notları

Halbway, C., J. ve Taylor, N. (2006). *The Business of Tourism Seventh Edition*. England: Prentice Hall.

Kiper, T. (2006). Safranbolu Yörük Köyü Peyzaj Potansiyelinin Kırsal Turizm Açısından Değerlendirilmesi (*Basılmamış Doktora Tezi*). Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Middleton, V. T.C. ve Rebecca H. (1988). *Sustainable Tourism; A Marketing Perspective*, Butter Worth-Heinemann Linance House. Oxford: Jordan Hill.

Soykan, F. (2000). Doğal Çevre ve Kırsal Kültürle Bütünleşen Bir Turizm Türü: Kırsal Turizm, *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 10(Mart-Haziran):67-75.

Soykan, F. (2003). Kırsal Turizm ve Türkiye İçin Önemi, *Ege Coğrafya Dergisi*, (12): 1-13.

Soykan, F. (2006). Avrupa’da Kırsal Turizme Bakış Kazanılan Deneyim, *II. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi*, ss.72-73, 20-22 Nisan.

Şerefioğlu, C. (2009). Kalkınmada Kırsal Turizmin Rolü 2007-2013 Yılları Arasında Ülkemizde Uygulanacak Olan İpard Kırsal Kalkınma Programındaki Yeri, Önemi ve Beklenen Gelişmeler, (*Uzmanlık Tezi*), Ankara: Tarım Ve Köy İşleri Bakanlığı.

Uçar, M. (2010). Kırsal Turizmin Sosyo-Ekonomik Yapıya Etkisi ve Fethiye Örneği. (*Yüksek Lisans Tezi*). Muğla: Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uygur, M., S. ve Baykan, E. (2007). Kültür Turizmi ve Turizmin Kültürel Varlıklar Üzerindeki Etkileri, *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (2).

Yosmaoğlu, N. ve Engin, F. (2003). *Bolu İli Gelişme Planı Hizmetler Sektörü*, Bolu.

<http://www.isgucdergi.org/?p=makale&id=222&cilt=6&sayi=2&yil=2004>, Erişim Tarihi: 25.08.2009